

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Кафедра лісового та садово-паркового господарства
Державне підприємство «Степовий ім. В.М. Виноградова філіал УкрНДІЛГА»
Державне спеціалізоване лісозахисне підприємство «Херсонлісозахист»
Херсонське обласне управління лісового та мисливського господарства

Матеріали першої відкритої регіональної науково-практичної
Інтернет-конференції

«Наукові читання імені В.М. Виноградова»

*Присвячені 5-річчю заснування кафедри лісового та садово-паркового
господарства ДВНЗ «ХДАУ»*

23-24 травня 2019 року, м. Херсон

II. ЛІСІВНИЦТВО ТА ЛІСОЗНАВСТВО

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ РУБОК ДОГЛЯДУ В ШТУЧНИХ СОСНЯКАХ НА НИЖНЬОДНІПРОВСЬКИХ ПІСКАХ

ГОЛОВАЩЕНКО М.Ф., доцент, канд. с.-г. наук,
ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

У процесі формування лісових насаджень основна роль належить рубкам догляду за лісом, які дозволяють отримати деревостани заданої якості та підвищити продуктивність і стійкість лісових насаджень, а також посилити їх водоохоронно-захисні та інші корисні функції. Вони здійснюються шляхом видалення з насаджень небажаних дерев та створення сприятливих умов для росту кращих (цільових) дерев головних порід.

Слідуючи рекомендаціям К. Гейера (1854), на етапі становлення теорії рубок догляду були сформульовані їх принципи, а саме - починати першу рубку до початку очищення стовбурів від сучків; видаляти в один прийом стільки дерев, щоб забезпечити відновлення зімкненості насадження до моменту повторного зрідження; розріджувати деревостани в середньому один раз в п'ятиріччя - в молодому віці частіше, в старшому - рідше [1]. Однак, вже на початку ХХ століття Г.Ф. Морозов обґрунтував необхідність ведення рубок догляду на зонально-типологічній основі [2].

Подальші дослідження і практика ведення рубок догляду показали, що використання в різних ґрунтово-кліматичних умовах однакових нормативів догляду за лісом може привести до зниження продуктивності і стійкості насаджень, небажаної зміни порід, а також невиправданого витрачання коштів [3]. Тому, після розробки в середині ХХ століття нової агротехніки створення штучних насаджень сосни для Нижньодніпровських (олеських) пісків та масштабного їх заліснення, виникла необхідність в розробці регіональних нормативів догляду за лісом. Це, в основному, пов'язано з тим, що кліматичні умови Нижньодніпровських пісків вкрай несприятливі для росту штучних насаджень сосни і для підтримання їх стійкості необхідні своєчасні, науково обґрунтовані зрідження сосняків з метою регулювання внутрішньовидової конкуренції в деревостанах.

Накопиченням дослідного матеріалу для розробки регіональних нормативів доглядових рубань в штучних насадженнях сосни Нижньодніпров'я було розпочато в 60-х роках ХХ століття науковцями Нижньодніпровської науково-дослідної станції заліснення пісків та виноградарства на пісках ім. В.М. Виноградова (нині ДП «Степовий ім. В.М. Виноградова філіал УкрНДІЛГА»). До початку 90-х років ХХ століття науковцями Д.К. Бабенко та І.О. Коробовим було закладено постійні дослідні з рубок догляду та шляхом постійних спостережень на них з'ясовано оптимальну інтенсивність зрідження штучних сосняків при проведенні освітлень і прочищень [4].

З 90-х років ХХ століття науково-дослідна робота з розробки регіональних нормативів доглядових рубань для штучних насаджень сосни

Нижньодніпров'я була продовжена науковцем Головащенко М.Ф. До кінця ХХ століття шляхом обмірів штучних насаджень сосни на нових і раніше закладених постійних дослідках з рубок догляду були з'ясовані нормативи проріджувань. За результатами накопиченого за весь цей час експериментального матеріалу було розроблено класифікацію щодо запізнення з рубками догляду в штучних сосняках. Спираючись на з'ясовану залежність відносної висоти дерев у насадженні від верхньої висоти (висоти 500 найрозвиненіших дерев у деревостані), як на якісну характеристику насаджень сосни, було прийнято, що при початку зріджень у насадженнях з верхньою висотою 2-4 м рубка догляду проведена своєчасно, з верхньою висотою 6-6,5 м – з деяким запізненням, з верхньою висотою 8-8,5 м – з сильним запізненням і з верхньою висотою 10-12 м – пізно [5].

На підставі аналізу результатів дослідів з рубок догляду та густоти садіння культур сосни було розроблено для Нижньодніпров'я моделі оптимальної густоти штучних насаджень сосни звичайної і сосни кримської [6]. Моделі побудовані в розрізі порід тому, що сосна звичайна і кримська суттєво різняться між собою за еколого-біологічними властивостями.

За результатами 40-річних спостережень на дослідках з рубок догляду в чистих штучних насадженнях сосни звичайної, які ростуть на другій борівій терасі річки Дніпро Дослідного лісництва ДП «Степовий філіал УкрНДІЛГА» та ДП "Цюрупинське ЛМГ" (гідротермічний коефіцієнт (ГТК) - 0,6) з'ясовано, що в умовах свіжого бору (A_2) оптимальна інтенсивність зрідження (при якій деревостани максимально стійкі) за запасом молодняків складає 40 % [4], а жердняків – 30 % [7]. В подальшому було з'ясовано зв'язок інтенсивності рубок догляду з кліматичними умовами [8].

Крім того, в результаті аналізу матеріалі вище вказаних досліджень ми дійшли до висновку, що в сухих борах доцільно відійти від класичної стратегії ведення рубок догляду і зрідження вести рідко та дуже інтенсивно і інтенсивно, що сприятиме підвищенню стійкості, запасу деревини і покращенню товарності середньовікових штучних сосняків та зменшенню витрат на їх вирощування. За вище пропонуємої стратегії в сухих борах до 40-річного віку штучних сосняків доцільно обмежитись двома прийомами рубок догляду: в терміни 13-18 та 25-35 років. З покращенням вологозабезпеченості і зростанням багатства лісорослинних умов, за обох вивчених стратегій ведення рубок догляду, формуються близькі за стійкістю, запасом деревини та товарністю 40-річні штучні сосняки, але з метою зменшення витрат на їх вирощування також доцільно зменшити кількість прийомів доглядових рубань до трьох (в терміни 6-9, 16-20 та 25-35 років) [9].

Надалі в ХХ столітті науково-дослідна робота по вивченню проріджувань і прохідних рубок в штучних сосняках Нижньодніпров'я продовжена науковцями ДП «Степовий філіал УкрНДІЛГА» - спочатку А.А. Сіриком, а потім і до тепер В.І. Фомінім. Це пов'язано з тим, що високий виховний ефект рубок догляду проявляється лише при їх систематичному проведенні, тобто коли вони охоплюють 2/3 онтогенезу деревостанів з моменту змикання їх крон. До того ж, як уже зазначено вище, інтенсивність зрідження насаджень з віком

повинна постійно знижуватися і необхідно визначити оптимальну інтенсивність зрідження середньовікових і пристигаючих штучних сосняків на Нижньодніпров'ї.

Також не проведена ще і диференціація режимів рубок догляду в штучних сосняках Нижньодніпров'я за типами умов місцезростання лісу. Проте, дослідження і практика рубок догляду в інших регіонах довели, що в типах умов місцезростання лісу з багатшими ґрунтами і оптимальним режимом зволоження рубки догляду повинні бути більш частими, а перший догляд проводиться в більш ранньому віці, ніж у деревостанах з гіршими лісорослинними умовами. Тому, доцільно при подальших дослідженнях деталізувати для штучних сосняків Нижньодніпров'я нормативи рубок догляду за лісом в розрізі типів умов місцезростання лісу та скласти програми цих рубок.

Висновки.

Тривалі дослідження і практика ведення рубок догляду показали, що використання в різних ґрунтово-кліматичних умовах однакових нормативів догляду за лісом може привести до зниження продуктивності і стійкості насаджень.

Для розробки регіональних нормативів доглядових рубань в штучних насадженнях сосни Нижньодніпров'я науковцями з 60-х роках ХХ століття розпочато накопиченням дослідного матеріалу.

На даний час для умов Нижньодніпровських пісків з'ясована оптимальна інтенсивність зріджень молодняків і жердняків сосни та особливості стратегії ведення в них рубок догляду.

В подальшому слід з'ясувати оптимальну інтенсивність прохідних рубок та диференціювати режими рубок догляду в штучних сосняках Нижньодніпров'я за типами умов місцезростання лісу і скласти програми рубок.

Список використаних джерел

1. Мельников Е.С. Лесоводственные основы теории и практики комплексного ухода за лесом: автореф. дис. ...д-ра-рас.-х. наук. / Е.С. Мельников - СПб., 1999. - 35 с.
2. Морозов Г.Ф. Учение о лесе. / Г.Ф. Морозов - М.-Л.: Госиздат, 1928. 440 с.
3. Сеннов С.Н. Уход за лесом (Экологические основы) / С.Н. Сеннов. - М.: Лесная промышленность, 1984. - 128 с.
4. Бабенко Д.К. Влияние интенсивности рубок ухода на рост сосны / Д.К. Бабенко, И.А. Коробов // Лесн. хоз-во. 1976. - № 8. - С. 49-51.
5. Головащенко Н.Ф. Классификация запаздывания с первой рубкой ухода / Н.Ф. Головащенко // Тезисы докладов научно-практической конференции «Эффективность научных исследований в промышленном и сельскохозяйственном производстве». - Хесон, 1993. - Ч. 1. - С. 101.
6. Головащенко М.Ф. Модель оптимальної густоти ґрунтозахисних сосняків Нижньодніпров'я / М.Ф. Головащенко // Тезисы научной конференции «Современные проблемы охраны земель». - К.: СОПС, 1997. - Ч. 2. - С. 125.

7. Головащенко М.Ф. Вплив інтенсивності зрідження на таксаційні показники та стан насаджень сосни/ М.Ф. Головащенко // Таврійський вісник.- Херсон, 1996.- Випуск 1.- Частина 3.- с. 557.
8. Головащенко М.Ф. Оптимальна інтенсивність рубок догляду в штучних сосняках свіжого бору залежно від кліматичних умов/ М.Ф. Головащенко // Лісівництво і агролісомеліорація. - Харків, 2004.- Вип. 107.- С. 72-74.
9. Головащенко М.Ф. Щодо вибору стратегії доглядових рубань при формуванні штучних хвойних лісових екосистем в Степу / М.Ф. Головащенко //Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. - Вип. 79.- Херсон: Гринь Д.С., 2012. - С. 194-198.

ОСОБЛИВОСТІ ТОВАРНОЇ ТА СОРТИМЕНТНОЇ СТРУКТУРИ БЕРЕЗОВИХ ДЕРЕВОСТАНІВ ЧЕРНІГІВСЬКОГО ПОЛІССЯ

ЖЕЖКУН А.М., к. с.-г. наук, старший науковий співробітник,
ДП «Новгород-Сіверська ЛНДС» УкрНДІЛГА
ТИЩЕНКО О.М.,

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ,
Україна

Товарна структура деревостанів є наразі одним з найважливіших показників, що оцінюють якість лісових ресурсів. Товарна та сортиментна структура зумовлюється часткою ділової деревини за класами крупності і класами якості та часткою дров у абсолютних показниках (м³) або у відсотках від запасу основних лісотвірних порід.

Березові деревостани державних лісгосподарських підприємств Чернігівського Полісся займають площу 36,8 тис. га або 10,3 % від вкритих лісовою рослинністю земель. Вікова структура березняків представлена молодняками (11,4 %), середньовіковими (51,3 %), досягаючими (9,0 %), стиглими (17,1 %) та перестиглими (11,2 %) деревостанами. Більшість березових деревостанів належить до типів лісорослинних умов свіжого та вологого суборів, вологого та свіжого сугрудів. Березові деревостани мають насінне, вегетативне та змішане походження. За товарною структурою більшість деревостанів відносяться до II та III класів товарності [1; 3; 8].

У лісовому фонді лісгосподарських підприємств Чернігівського Полісся за останні роки фактичний вихід ділової деревини берези не досягає нормативних показників [5; 7]. Розбіжності (15 – 37 % за запасом) пояснюються споживанням лише пиловника і фанерного кряжу та недостатнім попитом на інші сортименти (клепковий кряж, суднобудівельний кряж, будівельний ліс), що збільшує частку дров'яної деревини. Після набуття чинності у 2019 році нових технічних умов на лісоматеріали круглі листяних порід, котрі розроблені з урахуванням європейських стандартів, змінилась якісна оцінка деревини, що потребує коригування товарної та сортиментної структури березових деревостанів.